

DOBCSÁNYI FERENC

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Babits Mihály pedagógiai nézetei néhány vallomása tükrében

Ez év november 26-án emlékezünk Babits Mihály (1883—1941) születésének 110. évfordulójára. Ebből az alkalomból most mégsem a kiváló költőt és író, a jeles műfordítót, a Nyugat első nemzedékének Ady és Móricz után legkiemelkedőbb alakját kívánjuk megidézni, hanem a Tanárt, akit Illyés Gyula 1943-ban így jellemezett: „*Babitsban két tűz égett: a költészet és a nevelés. Képzeljük el, hol volnánk ma, ha a magyar irodalom tanárait húsz éven át ő nevelé. Császár Elemér nevelte.*”¹

Tanársága, mint ismeretes, 1905-től 1918-ig tartott. Tanári pályájáról maga a költő így vallott: „*A tanárság szívem szerint való pálya volt: a görög szellemből van bennem valami szókratészi is ...*”² Szavainak hitelét, értékét nemcsak Baján, Szegeden, Fogarason és a fővárosban, Budapesten eltöltött tanári évek gazdag eredményei támasztják alá, hanem e tapasztalatok nyomán született pedagógiai nyilatkozatai, vallomásai és a témában fogant kitűnő tanulmányai is. Az egyik éppen a Szegeden írt *Erkölc és iskola*, a másik a Fogarason készített *Stilisztika és retorika a gimnáziumban* című, mindmáig időszerű és gondolatgazdag tanulmánya.

A költő-tanár pedagógiai nézeteinek teljességét most áttekinteni nincs módunkban, csupán az emlékezés és a tiszteletadás szándékával villantunk föl előre mutató gondolataiból néhányat: vallomásai alapján.

Babits modern pedagógiai szemléletéről, az oktatás új útjainak kereséséről tanúskodnak a következő sorok: „*A klasszikus és modern tanítás, mint most, egymás mellett, egyenlő kvalifikációval, nem állhat soká. A klasszikus bukik.*” „*Modern szükségletek: 1. tudományok. 2. szociológiai-morál ... 3. élnyelvek ... Tudományban fő a mat. és fiz. ... Görög legfeljebb a végén legyen vagyagos. Kivetni az irodalomtörténeti és filológiai adathalmazt. Franciában csak az utolsó három század tróit. Latinban a metrikát s csak kevés nyelvtant. Óraterv, kisebbitve a latin—görögöt, többítve a tudományokat (legalsó osztályokban csak egy óra latin...) ... A modern oktatást szakoktatássá kell tenni; ha a klasszikussal versenyez, csak az értelmi proletárságot növeli ... s semmi szükségnek nem felel meg.*”³

A „pedagógiai akarat” arra is ösztönözte Babitsot, hogy fölfigyeljen a színház ifjúsági előadásaira is. „*Egyáltalán nem keresünk irodalomtörténeti szempontokat az ifjúsági előadásokban: a színház nem a tanítás segédeszköze, az ifjúsági előadásokkal az ifjúság izlését és nem a tanárokat kell szolgálnia. Ha segít is az iskolának: nevel és nem tanít. Ezért jobb Az aranyember, ha jó, mint sok jobb és nagyobb darab, mely nem gyerekeknek íródott. Az aranyembert ma már csak a gyermekek élvezik, de azok élvezik.*”⁴

Hasonló figyelmességgel és gondossággal irányította a tanítványok önképzését, olvasói érdeklődését, fölfigyelve mindenkor az arra érdemes művekre. „... *Elek apó* ...

¹ Illyés Gyula: Németh László Debrecenben, Magyar Csillag, 1943. május 15. 613—614. l.

² F. J.: Írók vallomásai — Babits Mihály —, Magyarország, 1923. december 8. 5. l.

³ Éder Zoltán: Babits a katedrán, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1966. 35—36. l.

⁴ Babits Mihály: Az Aranyember, Szeged és Vidéke, 1908. február 13. 5. l.

annyi évtizeden atyja és táplálója a magyar ifjúság lelkének, törzsökös és magyar táplálékkal, melyet népe fantáziájából merített; újramesélője e nép meséinek, szerelme szelekely fajtája legősibb, legotthonibb hagyományainak, s megértője, megbecsülője mégis mindennek, amit az új magyar irodalom újat és európai tudott alkotni...¹⁵

A nevelés legfontosabb feladatának Babits az erkölcsi nevelést tartotta, az emberiség legnagyobb ügyének tekintette. „... az értelem másodlagos az emberben s az első az akarat. S vajon mit teszünk mi? Megtanítjuk a gyermekeket az *accusativus cum infinitivóra*, megtanítjuk a kétismeretlenű egyenletek megoldására. Szép és jó. De vajon ez az, ami az embert emberré teszi?

„S ha az értelmet tekintve igaz az, hogy egész életünkben abból táplálkozunk, amit gyermekkorunkban gyűjtöttünk, s az egész élet csak arra való, hogy a gyermekkori benyomásokat feldolgozzuk: méginkább igaz erkölcs szempontjából...”

„... meg kell döbennünk, ha elgondoljuk, hogy sokszor, mi, a nevelők, mi, akikre az emberiség legnagyobb kincsét, jövőjét bízta rá, bűnös meg gondolatlanságból még rontottunk, ahol javítanunk lehetett s kellett volna: s könnyen vettük bivatásunkat, mint olyat, ami ha sikerül, jó, ha nem sikerül, nem baj; saját kényelmünknek áldoztuk fel azt, ami fontosabb, mint a jelennek minden ügye együttvéve.”

„Az iskola igazi erkölcsi batása a jellemek egymásra batása... Ez a batás pedig kétágú: a tanulóknak egymásra batása, és a tanár batása a tanulóéra.”¹⁶

Foglalkoztatta Babitsot az oktatás fő célja is, kereste a tantárgyak közös alapját, egységének elvét. „Gondolkodni és beszélni: nem lehetne rövidebben és mégis teljesebben megjelölni egész középiskolai tanításunk célját. Nem tanítunk mesterséget, és nem képesítünk semmi mesterségre. Nem tanítunk ismereteket vagy a feledésnek. Nem tanítunk tudományt: a tudomány nem 10—18 éves gyermekeknek való. Művészetet sem tanítunk: azt nem lehet tanulni. Gondolkodni és beszélni tanítsunk.”

„Ezt a jó stílust, amely csak jó gondolkodás alapján épülhet, kell elsajátítanod, ezt gyakorlod, ezért olvasol, írsz, beszélsz nyolc éven át és azután is még sok éven át. Oktatásodnak ez a főcélja, minden tanulmányodban ez a cél a közös, minden: alkalom, minden: eszköz neki. Ez a tanulmány az egész középiskolán át és minden tárgy körében folyt, s ez a tanulmány retorikai és stilisztikai tanulmány: más szóval egy magasabb beszéd- és értelemgyakorlat.”

„Minden nyelvtan és minden irodalom gondolkodni tanít és beszélni. A nagy tróka művei stilisztikai és retorikai példatárak, s az idegen nyelvekből még jobban megérted a gondolkodás és kifejezés bonyolult masináját, mint a magadéból, melyet már megszoktál. A számtan levezetései-vel, a retorika egy része: a dedukciók tana. A természetrajz megfigyelésre, a fizika az induktív következtetésre tanít meg. Ha felelsz tanárod váratlan kérdésére, gondolkodni tanulsz; ha összefoglalod, amit tanultál, beszélni.”

„E csútrák fejlesztését első jó olvasmányaid már régen megkezdték; irodalmi és poétikai tanulmányaid egyenesen folytatni fogják: de voltaképpen sohasem szünetel az, sem gimnáziumi éveid alatt, sem azután.”¹⁷

Ugyancsak ebben a jelentős és fogarasi diákjainak ajánlott tanulmányában hangsúlyozza Babits a gondolkodás és a beszéd egységét, elválaszthatatlan összefüggését; valamint szemléletes példákkal azt is, hogy a stílus az ember gondolkodásának tükré. Minden egyes stílusra vonatkozó megállapítása szinte szállóigévé vált.

„Gondolkodni és beszélni: voltaképpen egy. Gondolkodás nem képzelhető beszéd nélkül és megfordítva.” „Elválhatatlanok, mint a test és a lélek; a gondolat a lényeg, a kifejezés a test.”

¹⁵ Babits Mihály: Megemlékezés Benedek Elekről, A Kisfaludy Társaság Évtlapjai, Bp. 1932. 58. k. 203—206. l.

¹⁶ Babits Mihály: Erkölcs és iskola, Szeged és Vidéke, 1908. március 3.

¹⁷ Babits Mihály: Stilisztika és retorika a gimnáziumban, később Irodalmi nevelés címmel az Írás és olvasás kötetében is megjelentette. Atheneum Kiadása, 1938. 2. kiadás 3—17. l.

„Ezért a retorika, mely gondolkodni s a stilsztika, mely beszélni tanít, voltaképpen egy tudomány: külön nem lehetnek.”

„A nyelvkincs egyúttal gondolatkinccs. Akinek több szava van, több ismerete van.” „A stílus elárulja a gondolat egészességét vagy betegségét, a stílus helyessége a gondolat helyessége.” „Minden rossz mondat törött ablak, melyen át egy rossz gondolatra látni.” „A stílushibák gyűjteménye: nyomorék gondolatok kórháza.” „Az ép gondolat egyenesen megy célja felé, s nem intétorog, mint a részeg ember.” „... a stílus gondolkodásunk fegyelmezettiségének fokát árulja el.” „Minden hasonlítás, minden ellentét, minden átvétel az eszmetársítás mozgékonyságának jele.” „Stilsztikailag műveletlen embernek a legszebb könyvek is mintha idegen nyelven volnának írva.”

A tantárgyaknak ebben a nagy összefüggésrendszerében és szemléletében, melyet Babits kifejtett, érthető módon, különös jelentőséget tulajdonított a költő az irodalmi nevelésnek. „az irodalmi nevelés... az emberi szellem minden nevelésének tengelye.” „a retorika és stilsztikai tanulmány... minden látszat ellenére is nem a könyvek, hanem az élet tanulmánya: nem is tanulmány, hanem nevelődés, edződés az életre. Mint az ókorban: ma is egyetlen, legfőbb, leghasznosabb. S legélvezetesebb is. Mert mi lenne élvezetesebb, mint élvezni, hogy napról napra több ember lesz, használhatóbb, képesebb gondolkodni, kifejezni gondolatait, megérteni, élvezni másokét, jobb is és erősebb: viri venus dicendi peritus.”

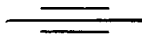
Hasonló gondolattal köszöntötte Babits a Magyar Diák első számában a fiatalokat is:

„Üdvözlöm az ifjúságot, az ifjú szellemet, mely gazdagodni és erősödni akar; s gazdagodásának és erősödésének eszközüül az irodalmat választotta.

Van-e nagyobb célja az irodalomnak, mint a fiatal lelkeket gazdagítani? Az irodalom csak eszköz; a cél a lélek ereje.

Az irodalom, ez a lélekben lemintázott élet, legyen az élet palaestrája számotokra, fiúk! Szent játék ez is, mint minden játék, amíg igaz gyermekek és igazi alázatos gyermekséggel játszószák.”⁸

A vallomások tükrében — Hegedűs Andrással egyetemben — bátran állíthatjuk: „Tanárként sem csak a maga lelkének zárt cellájában élt, ... hanem mély erkölcsi felelősségérzettel cselekvő harcosa lett az iskolai élet megújításának.”⁹ Ezért érezhetjük igazán nagy veszteségnek, hogy Babits mindmáig időszerű pedagógiai öröksége és példás tanári pályájának tiszteletet parancsoló eredményei nem épülhettek be kora magyar oktatásának gyakorlatába.

⁸ Babits Mihály: A magyar Diákhöz, Magyar Diák, Bp. 1919. március 15. I. évf. 1. sz. 3. l.

⁹ Hegedűs András: Magyar írók pedagógiai nézetei, Tankönyvkiadó, Bp. 1976. Babits Mihály 205—260. l.